“ინტერვიუ” ჟურნალის სტუდენტური რუბრიკაა, რომელშიც ქვეყნდება საუბრები ცნობილ არქეოლოგებთან. პირველ ნომერს ამ სტატუსით არქეოლოგი იულონ გაგოშიძე სტუმრობს.

• ბატონო იულონ, რამ გადაგაწყვეტინათ არქეოლოგიის პროფესიის არჩევა და ახლა რომ თავიდან ირჩევდეთ პროფესიას, მიიღებდით თუ არა იმავე გადაწყვეტილებას?

ჩემი არქეოლოგად გახდომა ივანე ჯავახიშვილის სახელს უკავშირდება: ჩვენს ოჯახში მისი კულტი იყო. ჩემი მშობლები ინჟინრები იყვნენ და უნივერსიტეტის პოლიტექნიკურ ფაკულტეტზე სწავლობდნენ მაშინ, როდესაც რექტორი ივანე ჯავახიშვილი გახლდათ. კარგად მახსოვს, ივანე ჯავახიშვილის გარდაცვალება. მაშინ მისი სურათი გაზეთიდან ამოვჭერი, შევინახე და ვთქვი, მისნაირი გამოვალ-მეთქი. თუმცა, შემდგომ, როდესაც სკოლაში ვსწავლობდი, უფრო ფიზიკა-მათემატიკამ გამიტაცა. სკოლა ოქროს მედლით დავამთავრე, შემეძლო ნებისმიერ ფაკულტეტზე უგამოცდოდ სწავლის გაგრძელება, მაგრამ, მაინც ისტორიის ფაკულტეტი ვირჩიე. არქეოლოგიაზე არც კი მიფიქრია, ვიდრე 1956 წელს, როდესაც მესამეკურსელი შემთხვევით აღმოვჩნდი ბიჭვინთის არქეოლოგიურ ექსპედიციაში, სადაც, ასე ვთქვათ, ,,მოვიწამლე“ არქეოლოგიით. ბიჭვინთაში ორი კვირის მუშაობის შემდეგ ჩემი თავი დიდ არქეოლოგად წარმომედგინა, მხოლოდ გვიან მივხვდი რომ არქეოლოგობა საკმაოდ მძიმე და რთული საქმიანობა ყოფილა.

თავიდან რომ ვირჩევდე პროფესიას. მივიღებდი თუ არა იმავე გადაწყვეტილებას? არ ვიცი, არქეოლოგია ძალიან მიყვარს. 1956 წლიდან დღემდე წელიც არ ჩამიგდია, რომ რამდენიმე ექსპედიციაში არ მემუშაოს, ასე გავხდი არქეოლოგი.

• ბატონო იულონ, ვინ იყვნენ ის ადამიანები, რომლებმაც დატოვეს მნიშვნელოვანი კვალი თქვენი განათლების საქმეში?

ასეთები ბევრნი იყვნენ, მაგრამ განსაკუთრებით გამოვყოფდი ჩემი სკოლის მასწავლებლებს და დიდედაჩემს. რაც შეეხება პროფესიულ განათლებას და საველე პრაქტიკას, არ შეიძლება არ მოვიხსენიო ჩემი პირველი ექსპედიციების ხელმძღვანელები - ანდრია აფაქიძე, ალექსანდრე (ლალი) ჯავახიშვილი, ალექსანდრე კალანდაძე, გიორგი ლომთათიძე, ნინო ხოშტარია და ვიქტორ გაიდუკევიჩი უნივერსიტეტში ორად ორი არქეოლოგიური კურსი მოვისმინე. პირველ კურსზე არქეოლოგიის შესავალი ოთარ ჯაფარიძემ წაგვიკითხა, ბოლო სემესტრში კი მოკლე სპეცკურსი - ოთარ ლორთქიფანიძემ.

• რომელ განსაკუთრებულ არქეოლოგიურ ძეგლს გამოყოფდით თქვენი მრავალწლიანი საველე-სამეცნიერო მოღვაწეობიდან და ასევე, თუ გაიხსენებთ რაიმე განსაკუთრებულ არტეფაქტს რომელიც მიგაჩნიათ ყველაზე მნიშვნელოვან მონაპოვრად?

იმ ობიექტებიდან, რომლებზედაც მიმუშავია, განსაკუთრებით სამადლოს გამოვყოფდი, რადგან სამადლო ძალიან მნიშვნელოვანი ძეგლი გამოდგა: ეს იყო საქართველოში პირველი არქეოლოგიური ძეგლი, სადაც გამოიყო ელინისტური ხანის დაუზიანებელი კულტურული ფენა და სწორედ მისი მეშვეობით შევძელით ე.წ ადრეანტიკური ხანის ზოგადი ქრონოლოგიის დაზუსტება-დანაწევრება ასე რომ, სამადლო ელინისტური ხანის ეტალონურ ძეგლად იქცა. ეს კი არის ქართლის სამეფოს წარმოშობის ეპოქა და ქართლის სამეფო ხომ სწორედ ის პოლიტიკური ერთეულია, რომლის სამართალმემკვიდრეა დღევანდელი საქართველო. შესაძლებელია, სამადლოზე არანაკლებ მნიშვნელოვანი იყოს დედოფლის მინდვრის სატაძრო კომპლექსი, ან დედოფლის გორის სამეფო სასახლე, მაგრამ, სამადლო მაინც სხვაა - პირველი იყო ჩემთვის.

რაც შეეხება არტეფაქტებს, მათი ჭეშმარიტი სამეცნიერო მნიშვნელობა და ღირებულება ირკვევა ხანგრძლივი მუშაობის შემდეგ, არქეოლოგს კი ახსოვს ის სიხარული, რომელიც ახლავს თითოეული ამ ნივთის აღმოჩენას. ასე მაგალითად, მეც რა დამავიწყებს თუნდაც იმ სიხარულს და სულიერ კმაყოფილებას, რომელიც დამეუფლა მაშინ, როცა კავკასიაში პირველი, უნაკლოდ მთელი, ზარისებრი ბაზისი აღმოვაჩინე ყარაჯამირლის აქემენიდური ხანის სასახლეში.

• როგორია თქვენი აზრი და შეხედულება დღევანდელი ქართული არქეოლოგიის შესახებ?

არქეოლოგია საერთოდ ახალგაზრდა დისციპლინაა, საქართველოში კი მან იმდენად ცოტა ხნის წინ აიდგა ფეხი, რომ პირველ ქართველ არქეოლოგს, ექვთიმე

თაყაიშვილს, მოვესწარი. რეალურად არქეოლოგია საქართველოში გასული საუკუნის 30-იან წლებში დაიბადა, როდესაც, ივანე ჯავახიშვილის ინიციატივით, მცხეთაში დაიწყო სტაციონარული არქეოლოგიური გათხრები, საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში კი პირველმა პროფესიონალმა არქეოლოგებმა გიორგი ნიორაძემ და ბორის კუფტინმა დაიწყეს მუშაობა. შემდეგ მოვიდა არქეოლოგთა ახალი თაობა, რომელთა მოღვაწეობას უკავშირდება გასული საუკუნის მეორე ნახევარში მასშტაბური არქეოლოგიური აღმოჩენები. სწორედ დარგის ახალგაზრდობაა იმის მიზეზი, რომ არქეოლოგია ძალიან სწრაფად ვითარდება და ყოველწლიურად ფართოვდება მისი შესაძლებლობები. დღევანდელი არქეოლოგიური კვლევები ინტერდისციპლინარული საქმიანობაა და არქეოლოგია კვლევის ისეთ მეთოდებს ფლობს, რომლებიც ჩვენს წინამორბედებს არც კი დაესიზმრებოდათ. საჭიროა მხოლოდ ის, რომ არქეოლოგები ვიყოთ მზად, რათა ფეხი ავუბათ ჩვენი მეცნიერების წინსვლას და ახალ გამოწვევებს.

ქართულ არქეოლოგიას ძალიან დიდი მომავალი აქვს, ის არის წინა აზიისა და ახლო აღმოსავლეთის ნაწილი, მართალია პერიფერიული, მაგრამ მაინც მნიშვნელოვანი. ეს ის რეგიონია სადაც მსოფლიო ცივილიზაცია დაიბადა.

დღეს კი, მოგეხსენებათ, თუ რა მდგომარეობაა ახლო აღმოსავლეთში: ირანის საზღვრები კარგა ხანია ჩაიკეტა არქეოლოგიისათვის. სირიასა და ერაყში, სადაც მთელი ევროპისა და შეერთებული შტატების არქეოლოგები მუშაობდნენ, ომია გაჩაღებული. შედეგად ევროპისა და ამერიკის არქეოლოგიისათვის გამოყოფილი ფინანსები გამოთავისუფლდა და წარიმართა კავკასიისაკენ, რომელიც საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში ყოფნისას მათთვის ჩაკეტილი იყო. ეს შესაძლებლობები რომ წაადგეს საქართველოს, საჭიროა ჩვენი მხრიდან შემხვედრი ნაბიჯების გადადგმა, რაც უნდა გამოიხატოს კანონმდებლობასა და არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მართვის სისტემაში მცირე ცვლილებებით. თუ ეს ყოველივე სწორად წარიმართება, არქეოლოგიამ, შესაძლოა, კი არ მოითხოვოს დაფინანსება სახელმწიფოსგან, არამედ პირიქით - ქვეყნისათვის შემოსავლის წყაროდ გადაიქცეს. არქეოლოგია პერსპექტიულია ტურიზმის განვითარების თვალსაზრისითაც. ცნობილია, რომ ტურისტების მნიშვნელოვან ნაწილს სწორედ სიძველეების მონახულება აინტერესებს. ტურისტს შეუძლია, არა მარტო დაათვალიეროს მუზეუმში გამოფენილი არქეოლოგიური მასალა, არამედ, მოინახულოს უძრავი არქეოლოგიური ძეგლები, დაესწროს არქეოლოგიურ გათხრებს და მონაწილეობაც კი მიიღოს მასში. ასეთი პრაქტიკა ფართოდ არის გავრცელებული არქეოლოგიურად მდიდარ ქვეყნებში.

• რას ფიქრობთ ქართულ უნივერსიტეტებში არსებული არქეოლოგიური პროგრამებისა და იმ საკანონმდებლო ბაზის შესახებ, რაც იცავს არქეოლოგიურ მემკვიდრეობას საქართველოში.

რამდენიმე წლის წინ მომიხდა საქართველოში არსებული უნივერსიტეტების არქეოლოგიის სასწავლო პროგრამების გაცნობა. სურათი საკმაოდ შემაშფოთებელი აღმოჩნდა - ზოგიერთ უნივერსიტეტში არ ასწავლიდნენ იმას, რაც არქეოლოგმა უთუოდ უნდა იცოდეს. არ ისწავლებოდა ქრონოლოგია, რომელიც ცალკე მეცნიერებაა. როგორ შეიძლება, ისტორიკოსი ან არქეოლოგი

გამოხვიდე ქრონოლოგიის ცოდნის გარეშე?! ზოგიერთ პროგრამაში ხსენება არ იყო არქეოლოგიის ისეთი დამხმარე დისციპლინებისა, როგორებიცაა ნუმიზმატიკა, გლიპტიკა, წყაროთმცოდნეობა და სხვა. არ ისწავლებოდა არა თუ ენათმეცნიერების შესავალი, არამედ ტიპოლოგიისა და სტატისტიკის საფუძვლებიც კი, რომლის ცოდნაც აუცილებელია, საკუთრივ, არქეოლოგიური კვლევებისათვის. სტუდენტებს არ ჰქონდათ საშუალება, გაევლოთ საველე პრაქტიკა.

კიდევ ერთი მტკივნეული საკითხიც უნდა აღინიშნოს - საქართველოს უნივერსიტეტებში სწავლობს და არქეოლოგის სპეციალობით ამთავრებს იმაზე ბევრად მეტი ადამიანი, ვიდრე მათი დასაქმებაა შესაძლებელი. ვფიქრობ, ამ საკითხის გადასაჭრელად საჭიროა არქეოლოგიის ფაკულტეტებზე მოსახვედრად კომპეტენციის ზღვრის გაზრდა და მისაღები კონტინგენტის შემცირება.

რაც შეეხება კანონმდებლობას - ვფიქრობ, საჭიროა ცვლილებები არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მართვის სფეროში. კერძოდ, უნდა გაიმიჯნოს ნებართვის გამცემი ორგანო სამუშაოს დამფინანსებლისაგან ნებართვის გამცემი დაწესებულება უნდა ამოწმებდეს და აკონტროლებდეს სამუშაოების ხარისხიანად შესრულებას, უნდა იბარებდეს და აქვეყნებდეს არქეოლოგიური სამუშაოების ანგარიშებს. ეს ჩვენთან ჯერჯერობით ასე არ არის. ამბობენ, რომ კანონმდებლობაში ცვლილებები იქნებაო და ვნახოთ, მე მაინც ვიმედოვნებ, რომ ხვალინდელი დღე უკეთესი იქნება.

• საქართველოს უნივერსიტეტში არქეოლოგიის პროგრამა შედარებით ახალგაზრდაა, მაგრამ სწრაფად და მიზანმიმართულად ვითარდება. რას ურჩევდით საქართველოს უნივერსიტეტისა და ზოგადად არქეოლოგიის სპეციალობის ქართველ სტუდენტებს.

საქართველოს უნივერსიტეტში განსაკუთრებით მომწონს ის, რომ სტუდენტებს აქვთ საველე პრაქტიკა. მომწონს ის, რომ უნივერსიტეტმა აირჩია ერთი ობიექტი, სამშვილდის ნაქალაქარი, სადაც სტუდენტები საველე პრაქტიკას თანამიმდევრულად და სტაბილურად გადიან. ეს სწორი გადაწყვეტილებაა. კარგი იქნება, თუ სხვა უნივერსიტეტებიც მას მიბაძავენ. თსუ-ში სტუდენტების საველე პრაქტიკა აქტიურად მიმდინარეობს, მაგრამ სხვა უნივერსიტეტებზე ამას ვერ ვიტყვით.

სამშვილდე შუა საუკუნეებში მნიშვნელოვანი ქალაქი იყო და არქეოლოგიური გათხრები იქ ხორციელდება წინასწარ შედგენილი გეგმით, რომელიც ითვალისწინებს საბოლოოდ ნაქალაქარის გადაქცევას მნიშვნელოვან ტურისტულ ობიექტად. ეს იქნება მუზეუმი ღია ცის ქვეშ, სადაც დამთვალიერებლები შუა საუკუნეების ქუჩებში ივლიან.

არქეოლოგია ისეთი მეცნიერებაა, რომ ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში ყველაზე ახლოს დგას არაჰუმანიტარულ-საბუნებისმეტყველო და ტექნიკურ დარგებთან. იგი შეისწავლის ადამიანის წარსულს ნივთიერი კულტურის კვლევის საფუძველზე, კულტურა კი არის ყოველივე ის რაც ადამიანმა შექმნა.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობა კულტურული მემკვიდრეობის ის ნაწილია, რომელიც რაღაც მიზეზების გამო წარსულში მიწაში დაიმარხა ან წყლით დაიფარა.

ამიტომ, ამ კულტურულ მემკვიდრეობას სხვანაირი მოვლა და დაცვა სჭირდება. გათხრის პროცესში ჩვენ არქეოლოგიურ ნივთებს პირობებს ვუცვლით - იმას, რაც ადრე მიწის სიღრმეში იყო, სხვა პირობებთან უწევს შეგუება, ამიტომ მიწიდან ამოღებისთანავე სჭირდება კონსერვაცია და დაცვა.

ინფორმაციის ძალიან დიდ ნაწილს არქეოლოგი სწორედ გათხრების პროცესში იღებს, და რადგანაც კვლევის პროცესში არქეოლოგი სხვადასხვაგვარ მასალას ხვდება, მან ბევრი რამ უნდა იცოდეს. არქეოლოგს, როგორც ქირურგს, შეცდომის უფლება არ აქვს.

არქეოლოგია, გარკვეული თვალსაზრისით, ქვეყნის იმიჯმეიკერია იმიტომ, რომ წარსულით ყველა ტრაბახობს. ჩვენ, ამ ქვეყნის შვილებს, სატრაბახო ნამდვილად გვაქვს. თუმცა, ქართველ ხალხს ვუსურვებდი, რომ მამა-პაპას პატივი სცეს, მაგრამ დღევანდელობითაც ეტრაბახოს. მომავალ არქეოლოგებს ვუსურვებდი იყვნენ ქვეყნის პატრიოტი შვილები, იცოდნენ, რომ მხოლოდ მათ ექნებათ უფლება და ბედნიერება, პირველებმა ნახონ ჩვენი საერთო წინაპრების ნახელავი. თუმცა ამას ბედნიერებასთან ერთად უზარმაზარი ვალდებულებაც ახლავს - არქეოლოგიური მონაპოვარი ჩვენი ქვეყნის, ერის და შვილიშვილების საკუთრებაა, ამას სჭირდება ძალიან დიდი სიფრთხილე და ცოდნა. ეს ბედნიერება კი ბევრ რამეს გვავალებს.

ინტერვიუ მოამზადეს

მარიამ გაგისონიამ
მარიამ ზარიძემ

არქეოლოგიის სპეციალობის IV კურსი ,
საქართველოს უნივერსიტეტი

გასული წლის ზაფხულში იულონ გაგოშიძეს 82 წელი შეუსრულდა. ჟურნალი “არქეოლოგია“ მას ჯამრთელობას და დიდხანს სიცოცხლეს უსურვებს.